

Dr. Marton Ádám:

Az elmúlt évtizedek inflációjáról

Mire használható a pénz?

Árak, árarányok - bérek, jövedelmek

Az MST Gazdaságstatisztikai Szakosztálya és a MTA Statisztikai és Jövőkutatói Tudományos Bizottság Statisztikai Albizottsága szakmai rendezvényén, 2013. április 25.én elhangzott előadás vázlat

Bevezetés

- Magyarországon az utóbbi száz évben mindig volt infláció. Az inflációt, amit pénzromlásnak is neveznek, a lakosság negatív jelenségnek tartja, még akkor is, ha hosszú távon a jövedelmek emelkedése meghaladja az infláció mértékét.
- Az előadás célja, hogy a rendelkezésre álló statisztikák alapján, az inflációt a gazdasági fejlődéssel, a bérek emelkedésével és a fogyasztói piac változásaival párhuzamba állítva mutassa be. (Az életszínvonal emelkedett, a fogyasztói piac választéka és minősége javult.)
- Az elemzés az 1968-2012-es időszakot tekinti át a tényszámok alapján
- Az infláció elméleti kérdéseivel, a termelékenység alakulásával az árfolyam politikával, a világpiaci árváltozásokkal, stb. valamint az inflációt mérő fogyasztói árindex kiszámításának módszereivel nem foglalkozom. Ez alkalommal nem a számszerűsége van a lényeg, hanem a tendencián, azon, hogy mi több, vagy kevesebb.

Az infláció Magyarországon

Előzmények röviden:

A pengő teljes elértéktelenedése után 1946. augusztus 1.-én került sor a Forint bevezetésére.

1946–1952: az árindex kb. 250% volt.

1952-1968: árstabilitás.

Fogyasztói árindexek, 1952–1968

(1952. év = 100,0 százalék)

Év	Élelmi- szerek	Élvezeti cikkek	Ruházat	Iparcikkek	Fűtés, energia	Szolgálta- tások	Összesen
1952	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1960	100,0	100,0	93,0	95,0	111,0	102,0	98,0
1968	108,0	115,8	86,7	91,1	117,3	111,0	101,1

1968–2012

- 1968–1989 közötti 21 év alatt az átlagos árszínvonal 3,4-szeresére emelkedett, míg a GDP több mint megkétszereződött, jelentősen emelkedett a reálbér, a reáljövedelem és a lakosság fogyasztása
- A rendszerváltozás után az infláció felgyorsult, 23 év alatt az árak mintegy meg tizenötszöröződtek. A GDP, a reáljövedelmek először csökkentek majd emelkedtek. Az egész időszakot tekintve a háztartások fogyasztása valamivel nagyobb volt 2012-ben mint 1989-ben
- 1991-től konvertibilis a Forint. Megszűntek a szigorú deviza-korlátozások.

Fogyasztói árindexek, 1968–1989

(1968. év = 100,0 százalék)

Év	Élelmiszerek	Szeszes italok, dohány	Ruházati cikkek	Tartós fogyasztási cikkek	Háztartási energia	Egyéb cikkek, üzemanyagok	Szolgáltatások	Összesen
1968	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1970	101,8	100,3	105,4	101,8	94,2	106,4	104,9	102,8
1975	111,7	124,1	121,9	115,1	102,0	124,1	120,6	117,7
1980	168,0	163,4	161,1	153,3	133,0	165,3	146,4	159,6
1985	228,0	216,0	235,8	189,4	194,2	238,1	217,3	221,9
1989	346,0	327,5	401,2	262,3	269,0	377,8	353,1	342,9
Árarányok	1,01	0,96	1,20	0,76	0,78	1,10	1,03	1,00
1989.évi súlyok (%)	27	12	8	10	6	17	20	100

Fogyasztói árindexek, 1989–2012

(1989. év = 100,0 százalék)

Év	Élelmiszerek	Szeszes italok, dohány	Ruházati cikkek	Tartós fogyasztási cikkek	Háztartási energia	Egyéb cikkek, üzemanyagok	Szolgáltatások	Összesen
1989	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1990	135,2	130,7	123,3	120,8	127,6	128,9	125,6	128,9
1995	411,4	324,4	326,3	279,8	666,6	433,0	422,5	399,3
1996	482,6	410,7	409,8	333,5	883,2	544,3	534,0	493,4
2000	728,9	696,8	649,4	424,0	1 614,5	931,5	931,5	806,1
2005	980,1	1 081,8	759,0	403,5	2 442,7	1 147,6	1 308,2	1 073,8
2010	1 397,4	1 480,2	761,9	390,3	4 197,8	1 410,2	1 675,5	1 397,3
2011	1 489,6	1 487,6	784,0	384,9	4 437,1	1 497,7	1 712,3	1 451,8
2012	1 577,5	1 676,5	804,4	380,3	4 712,2	1 607,7	1 784,2	1 534,6
Árarányok	1,03	1,09	0,52	0,25	3,07	1,05	1,16	1,00
Súlyok	23,2	9,5	4,4	6,9	9,9	17,2	28,9	100,0

Az infláció más országokban 1

Fogyasztói árindexek

(2005. év = 100,0 százalék)

	1968.	1970.	1975.	1980.	1985.	1989.	1995.	2000.	2005.	2010.	2011.	2012.
	év											
Austria	25,7	27,7	39,4	50,9	64,6	69,7	84,4	90,4	100,0	109,5	113,1	..
Finland	13,8	14,4	25,0	41,4	61,6	73,9	87,7	94,4	100,0	109,6	113,4	..
France	14,9	16,6	25,3	41,7	66,0	74,3	85,7	91,0	100,0	107,8	110,1	..
Italy	6,2	6,7	11,5	24,4	46,6	57,7	78,7	88,7	100,0	109,9	113,0	116,4
Japan	28,9	32,5	55,8	76,8	88,1	91,3	100,7	102,3	100,0	99,6	99,3	..
Poland	1,2	48,4	87,5	100,0	115,1	120,0	..
Switzerland	32,8	34,9	50,5	56,7	69,9	75,0	92,4	95,9	100,0	104,5	104,7	..
Turkey	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	2,0	31,3	100,0	151,9	161,7	..
United Kingdom	9,9	11,1	20,5	40,1	56,7	66,8	86,0	93,1	100,0	114,5	119,6	..
United States	17,8	19,9	27,6	42,2	55,1	63,5	78,0	88,2	100,0	111,7	115,2	..
G7	..	19,5	29,1	44,9	60,2	68,1	82,8	90,9	100,0	109,5	112,4	..
OECD – Europe	..	6,4	10,3	18,7	30,3	38,5	61,6	84,0	100,0	113,1	116,7	..
OECD – Total	..	9,3	14,3	24,0	37,8	50,5	70,4	87,3	100,0	111,7	114,9	..
Russian Fed.							10,3	50,0	100,0	162,8	176,5	

Ausztria:440%; Finnország:820%; Franciaország: 740%; Olaszország:1823%; Svájc:320%; USA: 647%;

Magyarországon 1968-2011 között az árak közel 50-szeresükre emelkedtek

Az infláció más országokban 2

Az egyes országok eltérő módon kezelték a pénz névértékének csökkenését

Az euró bevezetése automatikusan denominációhoz vezetett.

Az árak és a bérek is egyformán „kisebbek” lettek.

Finnországban a *markka*-t a magas infláció miatt 1963-ban 1:100 arányban denominálták. Az új márka 1963-tól 2002-ig maradt forgalomban, amikor az ország az euró zóna tagja lett.

Franciaországban a háború utáni áremelkedések és leértékelések után bizonytalan volt a pénzügyi helyzet, többször leértékelték, majd két nullát levágtak a pénz névértékéből. Az új *frankot* 1960 januárjában vezették be. 1999. január 1-től használják az eurót.

Olaszország Az olasz *lira* a magas infláció és a leértékelések következtében gyenge valutának számított. Az euró bevezetése (2002) előtt 500 000 lírás bankjegy is volt.

Lengyelországban az 1950 óta használt *złoty* az 1980-as évek szükségállapotai és gazdasági válságai során elinflálódott. 1989 nagy leértékelés. A Złoty 1990. január 1. óta konvertibilis. A javuló gazdasági kilátások és a pénzügyi stabilitás lehetővé tette a valutareformot, 1995. január 1-jén bevezették az új złoty, amely 10 000 régivel volt egyenlő.

Oroszországban a ma használatos *rubelt* 1998-ban vezették be, a korábbi rubel 1000:1 arányú beváltásával.

Mi az infláció?

Az infláció (pénzromlás) a termékek és szolgáltatások általános áremelkedése. A pénz veszít értékéből, „elinflálódik”, ugyanannyi pénzért egyre kevesebb árut tudunk vásárolni. Fordítva megfogalmazva, inflációról beszélünk, ha a termékek pénzben kifejezett ára egyre emelkedik. Ami hosszú távon nagymértékű is lehet.

A „normálisan” fejlődő gazdaságokat szolid infláció jellemzi, ami lehetővé tesz belső strukturális korrekciókat, stb. Maastrichti kritériumok is lassú inflációval számolnak!

Hosszú távon a forgalomban levő pénz „átértékelődik”.

Értelmetlenné válik a folyó áron megadott értékeket összehasonlítása.

Pénzillúzió

I. Fisher 1928-ban megjelent könyvében arról írt, hogy az a pénzillúzió, ha a termékek megvásárlását illetően a döntés nem kizárólag csak a relatív áraktól és az anyagi helyzettől függ, hanem attól is, hogy milyen "sok" pénzt kell kiadni.

Másoldalról nézve lehet példa az, hogy valaki 4%-os infláció és 2%-os béremelés után valószínűleg jobban érzi magát, mintha változatlan árak mellett 2%-kal csökkent volna a bére.

Vannak szerzők, akik szerint a pénzillúzió hiánya azt jelenti, hogy a döntések csak a relatív és nem a nominális áraktól függnék.

(Nosztalgia: sokan gondolják, alaptalanul, hogy jobb volt az a pénz, amikor 3,60 Ft. volt egy kiló kenyér ára.)

A pénz néhány kívánatos tulajdonsága

- Legyen belőle hosszú távon, reálértékben, egyre több
- Legyen konvertibilis
- Ne legyen magas (vágató) az infláció
- A megtakarítások (nem készpénz!) legyenek nagyjából „értékállóak”
- Mi a névértéke. Vajon rosszabb-e az a pénz amelyből egy kávéért 2000 egységet kell fizetni, mint az, ahol a kávé ára 3,20 egység?
- A hivatalos (szabad) árfolyam és a tényleges vásárlóerő paritás (PPP) legyen „közel” egymáshoz

Az infláció következtében egyre romlik a pénz?

Egy adott időpontban a pénzben megjelenő vásárlóerő az adott árakon teszi lehetővé a termékek, szolgáltatások termelését, kereskedelmét. Folyó árakon aggregáljuk a gazdasági folyamatokat, megszabja a termékek közötti cserearányokat. A pénz közvetíti a legkülönbözőbb pénzügyi tranzakciókat.

Ha valamilyen árról, vagy értékösszegekről beszélünk, tudni kell, hogy az mely időpontra (évre) vonatkozik.

A készpénz, a nem kamatozó megtakarítás vásárlóértéke romlik az infláció mértékével.

Kérdés: hosszú távon miként „alakul” ez a folyamat.

Ár-bér olló

- A gazdasági (GDP) növekedéssel párhuzamos (reál)jövedelem emelkedése azt jelzi, hogy az átlagos bérszínvonal a tárgyévben mennyivel ér többet, mint a bázis évben, azaz a nominálbérek (jövedelmek) mennyivel haladják meg az inflációt
- A vizsgált időszakban, az átlagbérért többet tudtunk vásárolni a tárgyévben, mint 15 vagy még több évvel korábban
- Mivel hosszú távon a bérek nominális értéke sok más országban is az inflációt meghaladóan emelkedett, az infláció nem vitte el a teljes bérnövekményt

Termékcsoportok árarányai

- Mint az inflációt bemutató táblázatok jelezték, az áremelkedés, az infláció mértéke termékcsoportonként különböző volt.
- Több év távlatában jelentős a „termék olló”, a termékek közötti cserearány változása. Nevezetesen például bizonyos mennyiségű élelmiszerért egyre több elektronikai, vagy ruházati terméket kapunk, míg egyre kevesebb energiát.
- Mértékét illetően különböző, de hasonlóan alakultak a termékcsoportok közötti cserearányok más országokban is.

Nézzük ezután az infláció mellett hogyan alakult a gazdasági növekedés Magyarországon:

A gazdasági növekedés indikátorai, 1968–1989
(1968. év = 100,0 százalék)

Év	GDP	Egy főre jutó		
		reálbér	reáljövedelem	lakossági fogyasztás
1968	100,0	100	100	100
1970	111,9	109	114	112
1975	151,6	129	142	138
1980	181,6	134	155	155
1985	198,0	128	169	167
1987	209,2	130	175	179
1989	210,5	125	179	176

A gazdasági növekedés indikátorai, 1989–2012

(1989. év = 100,0 százalék)

Év	GDP*	Egy keresőre jutó reálbér	A háztartások fogyasztása*
1989	100,0	100,0	100,0
1995	85,5	80,2	86,3
2005	124,8	119,7	130,9
2008	130,6	119,1	129,9
2009	121,8	116,3	120,9
2010	123,4	118,4	118,4
2011	125,5	121,2	118,4
2012	123,4	117,1	

* Változatlan áron.

A reálbérek növekedése más országokban

- Svájc: 2010/1983: 124,5%
- Ausztria: 2012/1996: 143%
- Finnország: 2012/1983: 187%

Az inflációs pénzromlás rövid és hosszú távon

A vásárlóerő összetevői röviden:

- Jövedelmek
- Megtakarítások
- Készpénz

- Mondható, hogy a folyó bevételekből költünk. A máról holnapra bekövetkező drágulás közvetlenül érzékelhető

- Hosszú távon, a vizsgált években, mind a bérek, mind a nyugdíjak „össztömege” (folyóáron) az inflációt meghaladóan növekedett, reálértékben megőrizte (esetleg növelte) vásárlóerejét

- A megtakarítások vásárlóértéke a kamattól függ. Biztonságos megtakarítási formát választva biztosítható volt hogy az nagyjából megőrizze vásárlóerejét

- A forgalomba lévő nagymennyiségű készpénz (kb. 25 md. Ft.) veszít értékéből, ami az állam, a jegybank haszna (seigniorage)..

Egy valóságos példa

Fogyasztói árindexek (1974. év = 100 százalék)

Év	Élelem	Élv.cikk	Ruha	Tartós	Energia	Egyéb	Szolg.	Összesen
1974	100	100	100	100	100	100	100	100
2012	5232	6544	2777	910	13400	5340	5350	4460

1974-ben egy Moszkvics szgk. ára 80 000 Ft. Volt. Az átlagos 45-szörös inflációval számolva ennek az összegnek 2012-es értéke kb. 3 600 000 Ft. Most a Moszkvics szgk. ára a 9-szeres drágulással számolva 720 000 Ft lenne, de már rég nem kapható. Ha a 80 000 Ft. értéknyi pénzt most költenénk autóra akkor egy sokkal korszerűbb terméket vehetnénk.

Hasonló a helyzet az automata mosógéppel, ami akkor 9330 Ft-ba került. A 9330 Ft mai értéke 418 000 Ft, míg egy az 1974-enél jobb minőségű mosógépet százezer Ft. alatt lehet kapni

Kisebb mértékben, de az akkori pénzösszegünk mai vásárlóértéke a ruházati cikkek esetében is többet és, mert azok drágulása csak 28-szoros volt

Az élelmiszerek, a szolgáltatások, de különösen az energia ára az átlagot meghaladóan emelkedett , tehát viszonylagosan többbe kerülnek.

Mondhatjuk tehát azt is, hogy reálértékben ma több a pénzünk, mint több évtizede és néhány kivételtől eltekintve többet, jobbat tudunk ma vásárolni.

Összefoglalás

- Az 1968-1989-es és az 1989-2012-es időszak magyar gazdasági folyamatai, háttere nagyon különböző, de második periódus magas inflációja sem akadályozta meg a reálbérek emelkedését – hosszú távon
- A pénz „minőségét” nem a névértéke (inflálódás), hanem az ár-bér olló, a felhasználhatóság, a választékbővülés, a konvertálhatóság, nemzetközi pénzpiaci helyzet, stb. határozza meg
- Az idő múlásával jelentős a technikai fejlődés, új és jobb termékek jelennek meg a piacon, megváltoznak a termékek árarányai
- Az azonos reálértékű pénzösszeget évek múltával „hasznosabban” lehet felhasználni
- Az évtizedekkel ezelőtti pénz már nem az ami a mai.

A pénz nem arra való, hogy hosszú távon készpénzben őrizzük!
Ára van annak, hogy „biztonságból” készpénzt tartunk magunknál!